

braicæ; nam littera Lamed præponitur verbo adorandi, quæ non denotat locum in quo fit adoratio, sed personam vel rem cui adoratio tribuitur; ut Genes. 25: *Adoravit Abraham populum terræ*, in hebræo dicta littera præponitur, et latine proprie vertetur: *Adoravit ad populum terræ*, ita ut præpositio ad denotet terminum adorationis, quæ tamen latine non proprie additur, et ideo etiam in dicto loco Psalmi prætermissa est. Unde Paraphrastes Chaldaicus ad eam vim explicandam, per dativum vertit: *Incurvate vos scabello pedum ejus*. Non ergo ad solum Deum, sed etiam ad ipsum scabellum adoratio exhibenda et dirigenda præcipitur.

7. Quod etiam ex usu illius temporis satis confirmatur, nam cum magna reverentia tractabatur arca Testamenti; et tantum a Sacerdotibus vel Levitis tangi poterat. Unde, qui irreverenter eam tetigerunt, vel etiam aspexerunt, graviter puniti sunt, quæ omnia constant ex Deut. 10, Jos. 3, 1 Reg. 6, 2 Reg. 6. Quapropter eodem modo exponenda sunt alia verba citata ex Psalm. 131, ita ut per illa verba, *adorabimus in loco*, non significetur locus ubi fit adoratio, sed locus in quo erant pedes Dei, id est arca Testamenti, ad quam etiam fiebat adoratio. Unde ibi etiam in hebræo habetur, ut vertit Hieronymus: *Adoramus scabellum pedum ejus*. Unde post illa verba proxime subditur: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ*. Igitur etiam ipsa arca in veneratione habebatur. Nec refert quod ratio illa in neutro vel masculino verti possit: *Quoniam sanctum*, vel: *Quoniam sanctus est*; vox enim hebræa ambigua est, et ad Deum vel scabellum referri potest; eundem tamen reddit sensum; nam scabellum Dei adorari præcipitur, vel quia ipsum sanctum est, ut latinus vertit, vel quia Deus sanctus est, ut græcus vertit. Quanquam enim scabellum seu arca Dei adoraretur, tamen tota ratio adorandi illam erat Deus, quod nos etiam de imaginibus dicimus, ut infra explicabimus. Idemque est de cæteris rebus sacris.

8. Unde in VII Synodo, act. 3, in epistola Theodori, Patriarchæ Hierosolym., quam tota Synodus probavit, non solum arca Testamenti, sed etiam mensa, propitiatorium, totumque tabernaculum adorata esse dicuntur a filiis Israel. Et Damasc., lib. 4 de Fid., c. 17, ait Mosaicum populum tabernaculum illud adorasse, eo quod cælestium rerum imaginem gerebat. Et Hier., ep. 130 ad Marcellam, de

Ephod dicit, vestes sacerdotales et alias res sacras, (quas *divina sacramenta* vocat) in magna veneratione fuisse habitas. Et similiter Augustinus, l. 3 de Doctr. Christ., cap. 9, et l. 3 de Trinit., c. 10, ait res illas sacras propter sacram significationem merito fuisse in veneratione et honore habitas, et idem dicit de vasis sacris, concion. 2 in Psalm. 113. Sicut ergo hujusmodi res, licet inanimes, censentur aliquo modo sacræ, et sanctæ, ac adorandæ, quia divino cultui dicatæ sunt, ita imagines, quia representant personas sacras, olendæ sunt, quia propter hanc habitudinem, etiam ipsæ deputantur inter res sacras, ut D. Thom. 2. 2, q. 99, a. 3, recte docuit.

9. *Ex Ecclesiasticis decretis eadem veritas colligitur.* — Secundo, principaliter probatur hæc veritas ex definitione Ecclesiæ, quæ præcipue tradita est in VII Synodo generali, act. 7, et in discursu totius Synodi multa ex historiis Ecclesiasticis, et Sanctis Patribus referuntur, ex quibus concluditur, hanc esse Apostolicam traditionem. Leguntur etiam in illa Synodo epist. Adriani Papæ et aliorum Episcoporum, ex quibus constat, universam Ecclesiam Græcam et Latinam in hac veritate conspirasse. Et hujus Synodi definitio refertur in Concilio Florentino, sess. 5, et ab omnibus recipitur. Et antea tradita fuerat hæc veritas in VI Synod., can. 82, et in Conciliis Romanis, sub Gregorio III, et Steph. III, prout in eorum gestis et in aliis historiis refertur, et insinuatur ab Adriano Papa, in Scripto de Imaginibus ad Carolum. Item colligitur hæc veritas ex can. 73 Trullano, et ex VIII Synod., can. 3. Ac tandem definita est in Concilio Tridentino, sess. 25. Ex Sanctis Patribus nunc alia non refero, quia sufficiunt quæ in VII Synodo afferuntur, quæ in præcedentibus sectionibus a nobis adducta sunt; et alia opportiori loco in sequentibus sectionibus afferemus.

10. *Idem ex Ecclesiæ traditione.* — Tertio, habetur hæc veritas ex communi usu et traditione Ecclesiæ, quam in sectione prima satis indicavimus; nam fere ubicunque fit mentio harum imaginum, fit etiam de veneratione illis debita, et statim plura referemus. Nunc illud maxime hanc traditionem confirmat, quod Deus variis miraculis per imagines factis hunc cultum sibi placitum esse testatus est. Neque enim Deus suis divinis operibus et beneficiis singularibus, quæ cultoribus imaginum contulit, rem turpem aut superstitionem approbasset; neque horum miraculorum

veritas potest, nisi valde impudenter, negari, cum a gravissimis auctoribus et historiographis referantur, ut videre licet in VII Synod., act. 4 et 5; Damasc., orat. 1 et 3 de Imag.; Athanas., lib. de Pass. imag. Dom., et Evag.; lib. 4 Histor., cap. 26, et aliis. Neque etiam oportet plura hic in speciali referre.

11. *Miraculum pro adoratione imaginis Beatæ Virginis.* — Solum illud attingam quod de religioso quodam refertur; qui, cum vehementi dæmonis tentatione vexaretur, illaque liberari cuperet, ei dæmon apparuit, et a tentando se cessaturum promisit, si religiosus consuetudinem adorandi imaginem Beatæ Virginis omittere sponderet; quod ipse omnino negavit, eoque modo facilius et constantius tentationem superavit. Ita refertur in Prato Spirit., c. 45, et a VII Syn., et Damasc., loc. cit., approbatur.

12. Ultimo probatur ratione, quia honor imaginis in prototypum redundat, ut in VII Synodo sæpe dicitur, ex Basil., lib. de Spirit. Sanct., c. 18; et Ambros., serm. 10 in Psalm. 118, et videtur esse principium quasi lumine naturæ per se notum, ad honorem alicujus personæ pertinere, ut non solum in se, sed etiam in imagine honoretur. Unde colligunt sæpe Patres, hominem, hoc ipso, quod est ad imaginem Dei, esse honore dignum, ut videre est apud Augustinum, ep. 113; Cyrill. Hierosolym., catech. 12. Hinc etiam antiqua consuetudo obtinuit ut imagines imperatorum honorifice tractarentur, quam etiam Christianos semper servasse satis colligitur ex fraude Juliani, quam refert Nazianz., orat. 3, quæ est prima contra Julian., post medium; fecit enim ille ut prope suam imaginem idola falsorum Deorum ponerentur, ut Christiani suam imaginem venerantes, idola colere viderentur. Et ex eodem principio contumelia vel injuria illata imagini, ad personam representatam pertinere censetur. Nota est historia Theodosii de vindicta quam in Antiochenos exercuit, propter dejectam et contumeliose tractatam imperatricis imaginem, ut est apud Amb., orat. de Morte Theodos.; et Chrysost., homil. 2 et 3 ad Popul.; et Niceph., lib. 13 Histor., cap. 34; ergo.

13. *Exod. 3.* — Et confirmari potest, nam res sanctæ veneratione dignæ sunt; sed imagines ex relatione, quam habent ad personas sanctas quas representant, aliquo modo satisfactæ sunt; ergo ea ratione venerandæ seu adorandæ sunt. Major constat, quia sanctitas est præcipuum fundamentum adorationis et ho-

noris. Minor vero constat, tum ex modo loquendi Scripturæ, in qua res inanimatæ ex relatione ad munera sacra, vel ad sacras personas, sanctæ dicuntur, et ea ratione veneratione dignæ censentur; Exod. 3: *Solve calcamenta de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est*. Et cap. 12, dies festi, sancti et venerabiles dicuntur; et vestes sacerdotales, sanctæ dicuntur capit. 28. Tum etiam quia, ut notavit Augustinus, lib. 2 de Peccat. merit. et remiss., c. 26, et serm. 14 de Verbis Apostoli, sanctificatio non unius modi est, nam quædam est intrinseca et propria, per veram ac internam sanctitatis susceptionem; alia vero est per aliquam habitudinem ad veram sanctitatem, quo modo etiam sacramenta dicuntur sancta, et utriusque sanctitati seu sanctificationi sua proportionata veneratio respondet. Qua ratione dixit Concilium Tridentinum, sess. 3, cap. 7, ad omnes sanctas functiones sancte et reverenter esse accedendum; eadem autem ratio est de omni re sancta. Quod vero imagines rerum sacramentum in hoc ordine collocentur, constat, tum ex communi et recepta Ecclesiæ appellatione; sic enim appellantur sanctæ imagines frequenter in VII Synodo et aliis Patribus; et communi usu Ecclesiæ, et sic discernuntur non solum ab idolis, sed etiam a profanis imaginibus. Tum ex citato testimonio D. Thomæ 2. 2, quæst. 99, a. 3, ubi inter res sacras, quibus sanctitas attribuitur, eo quod divino cultui dicatæ sunt, imagines numerat. Tum denique a paritate rationis, quia non minus sufficiens est hæc habitudo imaginis ad hujusmodi effectum, quam habitudo loci, vel alia similis. Unde etiam Scriptura *sacra* appellatur, propter sacram significationem, 2 ad Tim. 3; ergo similiter imago.

14. *Corollarium primum.* — Ex hac conclusionem et ratione colligitur primo, hanc adorationem imaginum prout ad illas terminatur, respectivam esse, et non absolutam. Probatur ex dictis, quia solum adorantur propter excellentiam et sanctitatem eorum quos representant; cum enim imagines res inanimatæ sint, non possunt in se habere excellentiam propter quam adorentur; ergo tota ratio adorandi illas, est excellentia prototypi; ita ergo adoratio earum non est absoluta, sed respectiva, id est, propter habitudinem ad extrinsecam excellentiam.

15. *Objectio. — Responsio.* — Dices: in se habet imago figuram et similitudinem alterius; ergo in se habet rationem propter quam

adoretur, sicut interdum amatur imago propter figuram quam in se habet. Respondetur negando consequentiam, nam illa eadem forma et figura adorabilis non est, nisi propter habitudinem ad excellentiam prototypi. Quod illomet exemplo amoris declaratur, nam, si quis amet imaginem solum quia ejus pulchritudine et coloribus delectatur, ille non amat imaginem propter prototypum, sed propter se; unde cum illo amore imaginis posset simul esse odium rei representatæ. Hoc autem modo non potest prudenter adorari imago, quia ut sic non habet excellentiam aliquam honore dignam, licet habeat aliquam amabilem bonitatem. At vero, si quis amet imaginem, solum ut faciat sibi aliquo modo præsentem rem quam representat, tunc, licet amet ipsam figuram, tota tamen ratio amandi est res representata. Sic ergo dicendum est de honore, quia imagines non possunt alio modo honeste adorari.

16. *Corollarium.*—Secundo infertur ex dictis, hunc cultum imaginum sacrarum religiosum esse et proportionatum sanctitati personarum quas imagines representant; nam cultus, in sanctitate fundatus, religiosus est; hujusmodi autem est cultus imaginum, sicut et cultus aliarum rerum sacrarum, juxta illud: *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.* Quæ assertio amplius in sequentibus declarabitur.

17. *Imagines respectivæ, sed propriæ, non abusive adorandæ.*—Secundo principaliter asserendum est imagines non abusive tantum et improprie, sed vere ac proprie esse adorandas, quamvis respectivæ. Sub his terminis pauci ex antiquis Theologis conclusionem hanc proposuerunt aut declararunt. Sed moderni contra Durandum dicunt, ejus sententiam, quæ huic conclusioni contraria est, periculosam esse ac temerariam, et hæresim sapere. Ita Medina hic, qui refert, Victoriam asseruisse illam esse hæreticam. Et ita est hæc conclusio communiter recepta a posterioribus Theologis, quos infra, sect. 5, commemorabo. Ex antiquioribus vero docuit eam expressius Gabriel, in 3, d. 9, et super Canonem, lect. 49; et Paludan., in 3, d. 9, q. 1, art. 3, ubi imprimis ait, imaginem vere adorari, licet solum propter exemplar; et infra dicit quippiam valde notandum, scilicet esse absurdum principium, nihil irrationabile esse adorandum in se, quia licet non propter se, tamen in se adorari potest et debet; et ponit exemplum in instrumentis passionis, de qui-

bus ait: *Non solum veneramur Crucifixum in eis, sed etiam ipsa in se ipsis propter Crucifixum;* hoc ergo est quod nos de imaginibus dicimus. Et idem sentit Major, eadem d. 9, q. 1, dum declarat imaginem vere esse adorationis objectum. Est tamen et in hoc auctore, et in aliis notandum, interdum ita loqui, ut dicant imaginem per accidens adorari; intelligunt autem, per aliud, seu ratione alterius adorari, non vero ipsam adorationem non vere ac proprie dirigi ad imaginem, ut ipsimet declarant.

18. Probatur ergo assertio posita primo in genere ex definitionibus Conciliorum et Patrum; simpliciter enim nobis tradunt imagines esse a nobis adorandas, et sub anathemate hoc definitur in act. 17, VII Synodi; at vero si improprie et abusive tantum adorari deberent, potius esset simpliciter neganda quam affirmanda talis adoratio; nam impropria et abusiva adoratio revera non est adoratio, et immerito damnarentur ut hæretici, qui admittentes imagines, quoad alios usus, solum earum adorationem respuebant et negabant; nam si adoratio vere non terminatur ad imagines, et ideo, solum abutendo seu improprie utendo verbo adorandi, dici possunt adorari, ergo vere ac proprie utendo vocibus, atque adeo simpliciter loquendo, merito negari potest eas esse adorandas.

19. *Responsio.*—Ratione hoc confirmatur, declarando rem ipsam; nam vel imago vere et in re ipsa est objectum adorationis saltem materiale, totale, vel parziale, aut neutro modo est objectum. Si primum dicatur, id est quod intendimus, nam objectum, quod est materia circa quam actus animæ versatur, proprie a tali actu denominatur. Sic enim proprie credi dicitur veritas illa circa quam actus fidei versatur, et amari res illa ad quam amor terminatur, sive propter se, sive propter aliud ametur. Sic ergo proprie dicitur adorari res illa, ad quam ut ad objectum et materiam adoratio dirigitur, sive propter se, sive propter aliud adoretur; quem modum adorationis latius in duabus sectionibus sequentibus declarabimus. Si autem dicitur imaginem nullo ex dictis modis esse objectum adorationis, non solum sequitur ipsam abusive adorari, ut alii dicunt, sed etiam plane sequitur, vere ac simpliciter loquendo illam non adorari. Probatur, quia neque est objectum formale adorationis, ut per se constat, quandoquidem adoratio non fit ratione illius, sed prototypi; neque etiam est objec-

tum materiale, ut dicitur; ergo nullo modo est res quæ adoratur; ergo nec vere adorari dici potest; nam hæc denominatio vere non cadit nisi in objectum, neque aliam habitudinem denotat. Et confirmatur, nam, si non est imago objectum adorationis, cur dicitur, vel abusive, adorari? Dicitur ex Durando et Pico Mirand., dici adorari, solum quia ad præsentiam imaginum adorantur prototypa, quæ per imagines ad memoriam revocantur. Sed hoc revera nihil aliud est quam dicere, imagines esse occasiones vel signa excitantia hominem ad adorandum prototypa, non vero esse res quæ adorantur, licet vulgo ita existimantur; et ita plane sensit Durandus, illam locutionem solum admittens, quia ita loquuntur plures, non quia revera ita sit. Quo fit ut ex hujus sententia proprius et rigorosus loquerentur hæretici quam Catholici, et sane consequenter loquitur; nam qui, visa pulchra specie creaturæ, animo insurgit ad considerationem creatoris, et illum laudat ac diligit, non potest vere dici diligere aut laudare creaturam, etiamsi præsentia creaturæ excitaverit amorem creatoris; ergo idem erit de adoratione imaginum, si tantum in earum præsentia adorantur prototypa, quia tunc imagines non deserviunt nisi ut occasiones vel signa excitantia memoriam. Hinc merito in VII Syn., act. 6, gravissime reprehenduntur, qui dicebant imagines retinendas esse propter memoriam, non propter adorationem, quod in re fere dicunt, qui solam abusivam adorationem imaginum in prædicto sensu admittunt; quia, si tantum adorantur prototypa in præsentia imaginum, ergo imagines solum memoriæ deserviunt, ut, eis visis, prototypa per recordationem adorentur. Neque est verisimile, illos hæreticos, qui dicebant imagines retinendas esse solum ob memoriam prototyporum, negasse in earum præsentia posse adorari exemplaria, cum id nulla apparenti ratione fundari possit; nam, si exemplaria ipsa per se sunt digna adoratione, quid ob stare potest præsentia imaginis quominus adorari possint? Hinc rursus in eadem VII Synodo frequenter dicitur, imagines esse adorandas, non tamen latria summa et perfecta; et est sermo, non tantum de imaginibus Sanctorum, sed etiam de cruce et de imagine Christi; at vero, si imago tantum abusive adoranda esset in prædicto sensu, perfectissima latria esset adoranda, quia per recordationem et in præsentia imaginis Christi perfectissima latria adoratur Christus; ergo

Concilium, negans imaginem tali adoratione coli, negat abusive coli, seu (quod idem est) negat talem adorationem, ex eo præcise quod terminetur ad prototypum ut ad rem adoratum, dici posse adorationem imaginis; et e contrario, docens imaginem adorari alia inferiori adoratione, consequenter docet, non abusive tantum, sed proprie adorari. Unde in eadem Synodo, act. 3, non solum dicitur adorari exemplar in imagine, sed etiam adorari imago propter exemplar. In quo dicendi modo satis significatur, imaginem esse rem adoratum propter exemplar tanquam propter rationem adorandi. Quod etiam significavit ibi Leontius, act. 4, dicens: *Imaginem adorans, non materiam aut colores, sed inanimum Christi characterem adorat.*

20. *Tertia conclusio.*—Tertio dicendum est, non solas actiones externas adorationis circa imagines esse exercendas, sed etiam interiorem intentionem cultus, et adorationis ad eas esse dirigendam. Hæc assertio est contra ultimum modum explicandi priorem Catholicorum sententiam, quem solis verbis ab opinione Durandi differre dixi. Nam Durandus etiam concedit actiones externas cultus circa imagines exerceri; sed quia existimavit intentionem cultus ad sola exemplaria dirigi, negavit illam esse propriam imaginum adorationem; alii vero contendunt esse simpliciter ac proprie adorationem, in quo (ut opinor) minus consequenter quam Durandus loquuntur, et ideo eorum opinio probabilior non est. Prima ergo ratio conclusionis est, quia sola exterior actio sine intentione colendi non est adoratio, nisi fortasse ficta vel apparens; est enim intentio, quasi anima et vita adorationis, quæ illi dat esse in ratione adorationis. Unde fit ut eadem actio externa ex diversa intentione diversam rationem adorationis recipiat, ut in principio hujus materiæ notavimus. Propter quod recte dixit Leontius, in dial. cont. Jud., in act. 4 VII Syn. citatus, *in omni adoratione intentionem ipsam requiri et expectari*, seu spectari et considerari debere; ubi ergo nulla est intentio cultus et honoris, nulla est vera adoratio. Respondent, ad hanc adorationem satis esse quod procedat ex simplici affectu exhibendi imagini signum illud, aut notam honoris, quamvis non procedat ex intentione honorandi vel colendi ipsam, sed tantum rem in illa representatam, quia adoratio in externa actione principaliter consistit; unde, sicut vere dicitur deosculari imagines, genua eis flectere,

caput aperire, et similia, ita dicemur simpliciter et proprie illas adorare, quia volumus tales actiones circa illas exercere, etiam si intentio cultus ad illas non feratur. Sed hoc non recte dictum est, quia ut ex Damasc. et Anast. supra retulimus, adoratio est signum seu emphasis honoris, quod, ut recte declaratur, respectu intelligendum est, scilicet, esse signum honoris qui exhibetur illi rei quæ adorari dicitur; nam, ut per se constat, adoratio non est signum alieni honoris, sed proprii ejus qui adoratur. At vero signum honoris, quod circa imaginem exercetur, si non procedit ex intentione honorandi imaginem, sed solum prototypum, non est honor imaginis, neque est signum honoris illi exhibiti; ergo neque est adoratio imaginis. Minor patet, quia honor, ut Aristoteles dixit, est in honorante, et ideo omnino pendet ex intentione honorantis; ergo eum tantum aliquis honorat, quem honorare vult et intendit; ergo, si osculando imaginem Christi, ego non intendo honorare ipsam imaginem, sed solum Christum, revera non honoro imaginem, sed tantum Christum; ergo neque adoro. Patet hæc ultima consequentia, tum a paritate rationis, tum etiam quia adoratio et honoratio vel convertuntur, si respectu superioris cum debita proportione sumantur, vel certe honor est superior ad adorationem, quia omnis adoratio est honor, quamvis non omnis honor sit adoratio, dicente Augustino, lib. cont. ser. Arian., cap. 23: *Honorat omnis qui adorat, non tamen adorat omnis qui honorat.*

21. Atque hinc secundo probari potest conclusio ex variis locutionibus VII Synodi, quibus non obscure indicatur adorationem exhiberi imaginibus ex intentione adorandi ipsas, et non tantum exemplaria in ipsis representata. Primo quidem, quia adoratio imaginum honoraria seu honorifica dicitur, et imagines ipsæ honorabiles ac venerandæ. Unde in act. 7, in ep. totius Synodi ad omnes Ecclesias, sic dicitur: *Honorabiliter adoramus, scilicet, imagines.* Quid autem esse potest honorabiliter adorare, nisi ex animo et intentione colendi ipsas et honorandi adorare? Deinde quia act. 6, in fin., dicitur: *Non indignas habemus imagines honore, salutatione et veneratione, debitamque illis venerationem et adorationem dare debemus.* Si ergo imagines sunt dignæ honore, illis exhibendus est ex intentione colendi ipsas; alioqui non eis datur adoratio, sed alteri in ipsis, circa ipsas, vel occasione earum; sicut oratio non

fit ad imaginem, sed ad exemplar coram imagine. Et in eadem act. 6, tom. 4, in principio, ait Epiphanius, de typo crucis: *Apud nos honorabilis existit; et act. 1, ait Basil., in sua confess.: Honorifice veneror venerandas imagines, suscipio et amplector, honoremque debitum eis exhibeo; et act. 2, ait Adrian., in epist.: Ex animi desiderio eas veneramur; et inferius Tharadius: Has desiderio nostro adoramus, ut in nomine Christi, Deiparæ et Sanctorum factas.* Et inferius Euthym., Episc. Sardinensium: *Ego (inquit) lectis Beatissimi Papæ veteris Romæ litteris, sincere et irrepugnabiliter inhæreo; et infra: Ob eam causam venerandas imagines ex toto corde cum debito honore, et salvatoria adoratione suscipio; et infra ait Elias, Episc. Cretenus: Juxta sanctissimi Papæ Adriani litteras confiteor, et teneo venerandas et sacras imagines, nunquam seponens, sed perfecte adorans.* Quomodo autem dici potest perfecte adorare, qui solum externum actum exhibet, non vero ex intentione colendi? Denique Concilium Tridentinum, ses. 25, de imaginibus dixit, *eis debitum honorem et venerationem esse impertiendam; ostendimus autem non posse verum honorem appellari, si desit intentio honorandi.*

22. Unde argumentor tertio, nam velle genua flectere, vel aliud simile signum externum honoris exhibere coram imagine, aut est velle adorare illam, aut non. Si primum dicatur, et conceditur nobis quod intendimus, nimirum, intentionem adorandi imaginem esse necessariam, ut vere ac proprie dicatur adorari imago; et aliunde non proceditur consequenter; nam, si ipsamet voluntas exhibendi signum honoris intrinsece est intentio cultus, male et sine causa distinguitur inter simplicem voluntatem exhibendi signum honoris, et intentionem cultus. Quod si hæc duo distinguuntur, ut revera distingui possunt, dici non potest, voluntatem flectendi genua, vel exhibendi aliud simile signum, esse vel intrinsece includere voluntatem adorandi. Aliud est ergo, formaliter et moraliter loquendo, velle genua flectere coram re aliqua, et velle illam adorare, quia illud prius solum est quasi materialiter exercere illud, quod est signum honoris; hoc autem posterius est velle exhibere illud tanquam signum honoris. Quod si illa voluntas exhibendi signum honoris coram imagine solum cadit in illud signum, ut materialis quædam actio est, non vero formaliter ut est signum adorationis, non potest talis signi exhibitio respectu ima-

ginis dici vere ac proprie imaginis adoratio aut cultus, quia adoratio dicit humanam et voluntariam actionem, procedentem ex voluntate adorandi. Unde, licet demus adorationem hanc per exteriorem actionem consummari, tamen exterior actio, seclusa voluntate adorandi, non potest vere ac proprie adoratio appellari, quia, ut ostensum est, adoratio est quidam honor; honor autem exhiberi non potest sine intentione honorandi. Et hac ratione, qui exterius exhibet idolo signum honoris sine intentione colendi, non vere honorat vel adorat idolum, sed simulat se adorare. Unde non proprie committit proprium et perfectum idololatriæ peccatum, sed simulationis idololatriæ. Quod si non solum sine voluntate adorandi, sed etiam sine voluntate simulandi adorationem, talem actionem quispiam exerceret, non solum non adoraret, sed neque etiam adorationem simularet. Quomodo multi exponunt factum Naaman, Syri, 4 Reg. 5, ut videre licet in Abulens, ibi, q. 25. Tota ergo ratio adorationis ex voluntate adorandi pendet, nec vera adoratio sine intentione cultus intelligi potest.

23. *Evasio refutatur.* — Nec satisfacet, si quis respondeat verum quidem esse nullam adorationem veram exerceri posse nisi ex intentione cultus, non tamen esse necessarium ut adoratio et intentio cultus ad idem referantur; sic ergo adoratio imaginis procedit ex intentione colendi exemplar; et hoc satis est ut possit esse vera adoratio imaginis, quamvis non procedat ex intentione colendi ipsam imaginem. Hoc (inquam) satisfacere non potest, quia, sicut vera adoratio ut sic essentialiter ac formaliter requirit intentionem adorandi, ita adoratio hujus vel illius rei essentialiter requirit proportionalem intentionem adorandi talem rem; est enim eadem proportionalis ratio. Item quia adoratio ex propria ratione dicit actionem, quæ ad alterum referatur; ergo, ut sit vera adoratio alicujus, necesse est ut sub ea ratione ad illum voluntarie referatur. Item, quia honor unius non potest vere dici honor alterius rei distinctæ, nisi in illam aliquo modo refundatur, seu ab illa participetur; sed imago est res distincta ab exemplari; ergo non potest honor exemplaris dici honor imaginis, nisi in illam aliquo modo refundatur; ergo sub ea ratione potest et debet intendi, ut sit vera adoratio imaginis. Tandem declaratur exemplo, nam, si quis ex mera intentione humiliandi seu submittendi se Deo, terram deosculatur, vere ac proprie

non adorat terram, sed solum Deum, quia tantum materialiter exercet actionem illam circa terram ex intentione cultus solius Dei; ergo, ut actio habeat rationem veræ adorationis respectu illius rei, circa quam proxime exercetur, non sufficit simplex voluntas exercendi talem actionem circa talem rem ex intentione cultus circa aliam, sed necesse est ut intentio cultus se extendat ad omnem rem quæ proprie adorari dicitur.

24. Ultimo possunt ad hanc assertionem confirmandam applicari omnia, quæ in confirmationem primæ assertionis adduximus; nam illa probant adorationem dirigi posse ad rem etiam inanimatam, quatenus per aliquam sanctificationem aliqua veneratione digna efficitur, juxta illud: *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est;* imago autem, ut recte dixit Epiphanius, in VII Synod., act. 6, tom. 3 et 4, per sacram representationem absque alia prece venerationis existit, et quamdam sanctificationem accipit; ergo ad illam potest adoratio et intentio adorationis aliquo modo referri. De qua ratione et de tota hujus assertionis confirmatione dicemus plura in duabus sectionibus sequentibus, ubi etiam latius satisfaciemus fundamento contrariæ sententiæ. Nunc breviter dicitur, falsum esse rem inanimatam esse omnino incapacem vel ineptam, ut ad illam intentio cultus referatur, quando ille cultus non est absolutus, sed respectivus, et propter excellentiam extrinsecam tribuitur. Neque etiam est necesse ut res, quæ adoratur, percipere possit honorem qui ei tribuitur; neque etiam est de ratione adorationis, ut hæc intentione tribuatur, sed solum quod unaquæque res juxta capacitatem suam reverenter tractetur, et quod ipsa signa externa testimonium præbeant illius religiosæ existimationis, quæ de unaquæque re habetur, vel haberi debet. Sic enim de imaginibus existimationem habemus, non vulgarem, qualem habemus de aliis rebus profanis. Et hanc existimationem indicare volumus, quando eas reverenter tractamus. Atque hoc modo intentionem cultus et honoris ad eas dirigere possumus. Et hoc videtur explicasse Tharadius, in act. 4 VII Synodi, ubi, cum ex lib. Maximi Abbatis hæc verba relata essent: *Venerandam crucem, et imaginem Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, necnon Domine nostræ Deiparæ salutarunt,* Constantinus, Cypri Episcopus, exposuit, verbum *salutarunt,* positum esse pro verbo *adorarunt.* Tharadius vero addit: *Animadvertendum hoc verbum, salutarunt,*